

„Útját állhatom-e én a pusztulásnak?”

Iancu Laura székfoglaló előadásáról

Az 1992. január 22-én alapított Magyar Művészeti Akadémia 2013-ban tagjai közé választotta a moldvai születésű *Iancu Laura* József Attila-díjas és Jankó János-díjas író, költő, néprajzkutatót. Székfoglaló előadását június 6-án tartotta a Benczúr Házban. A Művészeti Akadémia részéről *Ács Margit*, az Akadémia elnökségi tagja köszöntötte a jelenlévőket, majd átadta a szót *Bartus-Dobosi László* írónak, aki Iancu Laura munkásságát ismertette és méltatta. Ezt követően tartotta meg a jelölt tudományos előadását, ami a moldvai csángómagyarok legendás mártírpapja, *Petrás Incze János* emberi sorsáról, tudományos munkásságáról és a róla írt drámájáról szólt. Iancu Laura előadásában felhasználta a témára vonatkozó legújabb kutatási eredményeket, valamint azokat az adatokat is, amikre ő maga bukkant a különböző moldvai levéltárakban.

Alkalomhoz méltó színvonalú előadását kedves csíkszeredai tanára, Borbáth Erzsébet szavaival indította, aki úgy jellemezte Petrás Inczét, hogy „ha Széchenyi a legnagyobb magyar, Orbán Balázs a legnagyobb székely, akkor Petrás a legnagyobb moldvai magyar”. Majd vázolta a 19. század második felére jellemző moldvai társadalmi és politikai viszonyokat, amikor a Havasalföld és Moldva 1859. évi egyesülése után létrejött Román Királyságban kiépült a kizárólagosan államnyelvű iskolahálózat, s ezzel felgyorsult Moldva más – így a magyar – anyanyelvű népei beolvasztásának folyamata. Románia megalakulása „jelentős változásokat hozott a moldvai katolikus egyház életében is. A román állam és a Vatikán közötti paktum értelmében Róma megszüntette a missziót Moldvában, 1883-ban engedélyt adott az autonóm bukaresti érsekség alapításához, majd egy esztendővel később a jászvásári egyházmegye valamint püspökség létesítéséhez.” Ezzel a „moldvai római katolikus egyház szervesen beépült a román állam hatalmi struktúrájába. Az egyházi és az állami intézmények hatékony működése és együttműködése révén a katolikus közösségek körében ekkor kezdődtek el és erősödtek fel azok a folyamatok, amelyek a magyar népcsoport nyelvi és kulturális asszimilációjához vezettek.”

Az előadó több új adattal szolgált Petrás Incze János életrajzát illetően. Tánzos Vilmosra hivatkozva elképzelhetőnek tartja, hogy Petrás gyermekkorában egy részét a moldvai magyar kántorokat is képző, Kézdivásárhely melletti Kanta ferences iskolájában töltötte. Bölcsészeti és teológiai tanulmányait Nyírbátorban és Szegeden végezte, majd Egerben – eddigi ismereteinktől eltérően – csak befejezte. Barna Gábor legújabb kutatásaira hivatkozva elmondta továbbá, hogy „pappá szentelését követően rövid ideig egyik forrás szerint Jászládányban, másik forrás szerint Egerben volt prokurátor (házfőnök helyettes), majd 1838-tól újból Háromszéken, Kantában volt gimnáziumi tanár, illetve segédlelkész.” Elképzelhető, hogy bár Petrás pappá szen-

telését követően Moldvába készült, a kantai kitérő a moldvai misszió akkori vezetője, Ioannes Carolus Magni püspök magyarellenes szemlélete miatt vált szükségessé, s csak tisztességesebb utóda, Petrus Raphaël Arduini idejében kezdhetette meg, „ahogy maga fogalmazott: ’hitküldéri’ tevékenységét Moldvában.”

Saját levéltári kutatásai alapján új szempontokkal szolgált Iancu Laura Petrás Incze mártírháláról is. Véleménye szerint eddigi ismereteinkkel ellentétben nem két, hanem öt alkalommal törtek rá Klézse agg plébánosára, és az eddigi vélekedésekkel szemben nem – vagy nem kizárólag – anyagi haszonszerzés miatt bántalmazták, majd végeztek vele. Levéltári kutatásai során olyan levélre bukkant ugyanis, amit egy Bukarestből Petrás megfigyelése céljából Klézsére küldött – ma úgy mondanánk: állambiztonsági – személy írt a belügyminiszternek. A jelentésből csöpög a moldvai magyarsággal szembeni elvakult rosszindulat: Petrást a *Romániára leselkedő fő veszedelemnek* tekinti, aki ha nincs, *az olasz papok nyugodtan lélegezhetnek*. „Ő az – írja – aki titkon levelezik a pesti kormánnyal és vajon meddig fogja még ezt tenni!?” A Bukarestből küldött, Petrás után kémkedő besúgó tehát csak annyira becsülte az újszülött román államot, hogy azt még egy 73 éves, betegeskedő plébánostól is féltetni kell. Iancu Laura óvatosan ugyan, de megfogalmazta az újabb adalékkal kapcsolatos véleményét: „Az, hogy a román hatóságok megfigyelés alatt tartották Petrást, úgy vélem, halálának körülményei szempontjából is fontos – a kutatás által nem mérlegelt – tényező.”

Szomorú „elégtétellel” hallgattam az előadó szavait, mert visszaemlékeztem első, Petrás Inczéről megjelent írásom zárómondatára: „Talán jól tették azok a gonosztevők, hogy megfosztották az életétől Klézse tudós és a csángómagyarok iránt elkötelezett papját, mert így nem kellett végignéznie a csángók anyanyelve és magyarsága ellen végrehajtott, hasonlóan kegyetlen merényletet. Hiszen 1884. június 27-én már létrehozták Jászvásáron a római katolikus püspökséget Románia kormányának azon feltételével, hogy a még magyarként létező csángókat minden eszközzel elrománosítja. Talán az isteni kegyelemnek volt jele, hogy Petrás Jánosnak mindezt már nem kellett megérnie. Vagy talán éppen azért kellett meghalnia, hogy ne adhasson hírt a moldvai magyarság megfeszítéséről?”

A székfoglaló előadás részletesen ismertette Petrás tudományos munkásságát és méltatta annak jelentőségét. Beszámolt a Döbrentei Gábornak küldött s 1842-ben a Tudománytárban megjelent, a moldvai magyarokról szóló első, valóban hiteles tudósítást tartalmazó, azóta méltán híressé vált *Feleleteinek* tudományos jelentőségéről, valamint az Erdélyi János népköltési gyűjteményét négy esztendővel megelőző népdalközléseiről, nyelvészeti tudósításairól. Ezekről a tudományos igényű „jelentésektől” féltették Romániát a bukaresti kormány besúgói.

A forrófalvi születésű, Pusztinán és Klézsen szolgált Petrás Incze János életében és munkásságában voltaképpen nincsen semmi drámai feszültség. Egy Istenének és népének szolgálatát komolyan, a szokásosnál sokkal komolyabban vevő lelkiesszel ismerkedhetek meg a székfoglaló előadás hallgatói. A dráma aközött a két pólus között feszült, hogy az isteni küldetését és népe iránti felelősségét komolyan vevő papi ember egy önmagában sem bízó, minden tőle különbözött gyűlölő, újszül-

lőtt államát hisztérikusan féltő országban végezte szolgálatát. Az idegen nyelvű és idegenszívű, főként Olaszországból küldött papokat megosztotta a román nacionalizmus iránti lojalitásuk, s Petrás, mint az idegen kőtő költő csibét kimarták maguk közül. Iancu Laura istenadta tehetséggel ismerte föl a helyzetben lévő drámát, a legjobb szobrászok képességével hántotta le a tömbben fölismert lényegről a fölösleget, és bontotta ki a szituációban rejlő drámai magot.

„Kiről szól hát a dráma? – tette föl a kérdést az előadó. Egy emberről – válaszolt rá. Egy emberről, akit nem láttam, de akivel igen sokat diskuráltam. És ebben a párbeszédben megbizonyosodtam arról, hogy beszélgetőtársam nem halott. Felismertem benne azt a mindenkori embert, akinek az élete szolgálat, aki a hatalmát mások felemelésére használja.” Laura Petrás Incze János drámáját ismertető előadását hallgatva, a darabot már korábban is olvasva, azon tűnődtem, mivel hat, mivel hathat leginkább az olvasóra – s remélhetően majd a nézőre is – ez az alkotás? Talán a titokzatosságával, ami a biztos források csekélységéből, elszórtságából, bizonytalanságából fakad, s ez nagyobb teret ad az írói – vagy ha úgy tetszik: költői – látomásnak. Aminek következtében az előadó-szerzőnek sikerült létrehoznia a témával kapcsolatos mítosz és történelem, az álom és a valóság meggyőző ötvözetét. Elmondta: „Az írói rekonstrukció vagy még inkább konstrukció messzemenően támaszkodik a témával kapcsolatos történelmi forrásokban olvasható, a XIX. századi publicisztikában, a Petrás-hagyatékban elérhető adatokra, de a könyv nem portré, nem történelem.” Ahogyan megfogalmazta: *látomás és tanúságtétel*.

A drámai helyzet másik forrása, hogy Petrás két életet él: *az egyik az, amire rendeltetett, a másik pedig, amiről lemondott*. A tudatosan építkező dráma lépésről lépésre ér el a tragikusságában is fölemelő végkifejlethez. Mert a rá zúduló csapásoktól „Petrás nem retten meg. A rá leselkedő rettenet érteti meg vele: szenvedésében egészen egyedül van.” Személyes sorsával világítja meg a Vatikán célját, ami nem más, mint „a román nyelvű római katolikus püspökség megalapítása.” Mindenáron! Bármi áron! „Csakhogy a kérdés már akkor sem ez volt, hogy milyen nyelven vezeti el a népet az üdvösségre, hanem az, hogy elvezeti-e?”

Iancu Laura mély átélésről tanúskodó előadását hallgatva, amelyben a néprajztudós témában gyökerező tudása és a költő talán ettől is szárnyaló lelke ötvöződött, egyre inkább meggyőződtem arról, hogy a *Petrás Incze János* drámába épített tartóelemek közül talán a *kérdések* a legfontosabbak. Kodály Zoltán írta le, hogy minden tan elfogadható, ha kérdéssel végződik. Iancu Laura Petrásának utolsó kérdése ez volt: „130 esztendő telt el és nem tudjuk, vagy nem akarjuk megtudni, hogy túl vagyunk-e már a halálon?”

Az ilyen kutatások, az ilyen előadások, az ilyen drámák mind-mind közelebb visznek a válaszhoz.